ושטיה [1]בחוסר כל א״ר אמי אמר רב בלא נר ובלא שלחן רב חסדא אמר בלא אשה רב ששת אמר בלא שמש רב נחמן אמר בלא דעה תנא בלא מלח ובלא רבב אמר אביי א)נקטינן אין עני אלא בדעה במערבא אמרי דדא ביה כולא ביה דלא דא ביה מה ביה דא קני מה חסר דא לא קני מה קני אמר ר׳ אלכסנדרי א״ר חייא בר אבא אין החולה עומד מחליו עד שמוחלין לו על כל עונותיו שנאמר [2]הסולח לכל עוניכי הרופא לכל תחלואיכי רב המנונא אמר חוזר לימי עלומיו שנאמר [3]רוטפש בשרו מנוער ישוב לימי עלומיו [4]כל משכבו הפכת בחליו אמר רב יוסף לומר דמשכח למודו רב יוסף חלש איעקר ליה למודיה אהדריה אביי קמיה היינו דבכל דוכתא אמרינן ב)אמר רב יוסף לא שמיע לי הדא שמעתא א״ל אביי את אמריתה ניהלן ומהא מתניתא אמריתה ניהלן כי הוה גמיר ר׳ תלת עשרי אפי הילכתא אגמריה לרבי חייא שבעה מנהון לסוף חלש רבי אהדר ר׳ חייא קמיה הנהו שבעה אפי דאגמרי׳ שיתא אזדו הוה ההוא קצרא הוה שמיע ליה לרבי כדהוה גריס להו אזל ר׳ חייא וגמר יתהון קמי קצרא ואתא ואהדר יתהון קמי רבי כד הוה חזי ליה רבי להוא קצרא א״ל רבי אתה עשית אותי ואת חייא א״ד הכי קא״ל אתה עשית את חייא וחייא עשה אותי וא״ר אלכסנדרי א״ר חייא בר אבא גדול נס שנעשה לחולה יותר מן הנס שנעשה לחנניה מישאל ועזריה של חנניה מישאל ועזריה אש של הדיוט והכל יכולים לכבותה וזו של חולה של שמים היא ומי יכול לכבותה וא״ר אלכסנדרי א״ר חייא בר אבא ואמרי לה אריב״ל כיון שהגיע קיצו של אדם הכל מושלים בו שנא׳ [5]והיה כל מוצאי יהרגני רב אמר מן הדין קרא [6]למשפטיך עמדו היום כי הכל עבדיך רבה בר שילא אמרו ליה שכיב גברא גבוה הוה רכיב גירדונא זוטרא מטא תיתורא איסתויט שדייה וקא שכיב קרי על נפשיה למשפטיך עמדו היום שמואל חזייה להההוא ג)(קרוקיתא דעקרבא) יתיבא על אקרוקתא ועברה נהרא טרקא גברא ומיית קרי עליה למשפטיך עמדו היום אמר שמואל אין מבקרין את החולה אלא למי שחלצתו חמה לאפוקי מאי לאפוקי הא דתניא ר׳ יוסי בן פרטא אומר משום ר׳ אליעזר א)אין מבקרין לא חולי מעיים ולא חולי העין ולא מחושי הראש בשלמא חולי מעיים משום כיסופא אלא חולי העין ומחושי הראש מ״ט משום דרב יהודה דאמר רב יהודה דיבורא קשיא לעינא [א] ומעלי לאישתא אמר רבא האי אישתא אי לאו דפרוונקא דמלאכא דמותא מעלי כחיזרא

רש״י

ושטיה. עור לאכול עליו: בלא מלח ובלא רבב. דמלפת בהו: רבב. שומן: דדא ביה כולא ביה. מי שיש בו דעת כמי שיש בו הכל שאינו נחסר כלום: דא קני מה חסר. מי שקנה דעת אינו חסר כלום: חוזר לימי עלומיו. דנעשה כתינוק שלא טעם טעם חטא: שנא׳ רוטפש. כלומר כשעת רטוב ופש כמו [פרו ורבו ד) מתרגמינן] פושו וסגו: מנוער. מן החולי ישוב כמו שהיה בימי עלומיו: כל משכבו הפכת בחליו. כל סדר הלעת למודו המסודר לו נהפך לו בחליו ומשכחו: תליסר אפי הלכתא. שהיה שונה למודו בי״ג פנים: שיתא אזלו ליה. ששכחם: קצרא. כובס: אתה עשית אותי ואת חייא. דגמר להו דכל המלמד את בן חברו תורה מעלה עליו הכתוב כאילו עשאו שנאמר ה) ואת הנפש אשר עשו בחרן ו): הכל מושלין בו. להמיתו אפי׳ זבוב אפילו יתוש: למשפטיך עמדו היום (א)כל עבדיך. דכיון שנשפט בישיבה של מעלה הכל נעשו עבדיו של הקב״ה ליפרע הימנו: גברא גבוה הוי רכיב גירדנא זוטא. פרדה קטנה: תיתורא. גשר: ואסתויט. נתפחדה הפרדה ושדייה מינה ושכיב. ואע״פ שהפרדה נמוכה ואיהו היה ארוך כל כך דלא נפל אלא מעט מת: אקרוקתא. צפרדע. ועקרב אינו יכול לשוט בנהר ונשאו צפרדע עליו להעבירו בנהר לנשוך את האיש:

כי

ר״ן

מטהר באשבורן ואין מטהר בזוחלין אלא עד המקום שהיה יכול להלך מתחילתו. והיינו נמי דתנן בפרק ז)ראשון דמקואות מעיין שהוא מושך כנדל רבה עליו מים והמשיכו הרי הוא כמות שהיה היה עומד ורבה עליו והמשיכו שוה למקוה לטהר באשבורן ולמעיין להטביל בו בכל שהוא וה״פ מעיין שהיה מושך מעט מעט כנדל זה שהוא שרץ קטן מרובה הרגלים והמשיכו עכשיו בשטף אבל אינו נמשך אלא באותו מקום שהיה מהלך בו מתחילתו הרי הוא כמות שהיה וסיפא קתני דאם היה עומד כלומר שלא היה נמשך כלל ורבה עליו והמשיכו שני דינין יש בו דבמקום שלא היה מהלך מתחלתו שוה למקוה שצריך אשבורן וה״ה שאין מטבילין בו בכל שהוא ובמקום שהיה עומד מתחלתו שוה למעיין להטביל בו בכל שהוא ומיהו שהוא מטהר בזוחלין. נמצא לפי דעת זה שאפי׳ בזמן גשמים שהנהרות רבים אדם טובל בנהרות שאינן מכזבין באותן מקומות שהן נמשכין והולכין אפי׳ ביומי תשרי אבל באותן מקומות שנמשכים ומתרחבים יותר מהגשמים כל היכא דאיכא למיחש שרבו הנוטפין על הזוחלין אין טובלין בהם אבל היכא שרבו זוחלין על הנוטפין אפי׳ באותן מקומות שלא היה הולך שם מתחלתו טובלין בו והיינו היא דר״א בר צדוק שהעיד על הזוחלין שרבו על הנוטפין שכשרי״ח) ומטהרין בזוחלין ובודאי אפי׳ במקום שנתרבה קאמר דאי באותו מקום בלבד שהיה מהלך מתחלתו מאי אסהדתי׳ פשיטא דהיכי תיסק אדעתין שנים או שלשה טיפי מים יפסלו פרת מלטבול בו אלא ודאי כדאמרן והו דעת הראב״ד ז״ל: אבל דעת הרמב״ם ז״ל דכי קתני בכל הני דאע״פ שרבו עליו נוטפין דינו כמעיין דוקא כשרבו המים בגומת המעיין עצמו שגם הוא חשיבות מימיו ומבטלים כל המים הבאים עליהם אבל רבה במקום משך הנהר למטה כל שרבו נוטפין על הזוחלין נפסל כולו ולפי זה אתיא מימרא דשמואל כפשטה דאין המים מטהרין בזוחלין אפילו באמצע הנהר במקום שהיה מהלך בו בתחלה אלא פרת ביומי תשרי בלבד וכפי מה שפירש׳ למעלה. ולפי זה הא דמפליג בתוספתא בין נתרחב ללא נתרחב נ״ל דאריבה בגומת המעיין קאי דאפי׳ הכי כל שרבו נוטפין אינו מטהר אלא במקום שהיה מהלך מתחלתו אבל במקום שנתרחב אינו מטהר אלא באשבורן. ואע״ג דאיכא למימר איפכא דאריבה בהמשך הנהר קאי אבל ריבה בגומת המעיין אפי׳ בנתרחב כשר מינקט לחומרא עדיף ועוד דמשמע דתוספתא אגומא דמתני׳ קיימא. מיהו סהדותא דרבי אלעזר בר צדוק אפי׳ לפי שיטה זו ודאי משמע דאפי׳ אמקום שנתרחב הנהר קאי דכל שרבו זוחלין כשר דליכא למימר דאריבה במקום משך הנהר קאי ואשמעינן רבותא שאע״פ שלא ריבה במקום גומת המעיין אלא במקום שנמשכו מימיו כשר דאכתי פשיטא וכי ג׳ טיפי מים יפסלו פרת: תנן במס׳ מקואות (פ״ה מ״ה) הנוטפין שעשאן זוחלין כלומר שהמשיכן סומך אפי׳ מקל ואפי׳ קנה ואפי׳ זב ואפי׳ זבה כלומר גודר בפניהם באלו והוו להו כאשבורן ומטהרין ר׳ יוסי אומר אין מזחילין בדבר המקבל טומאה כלומר אין עושין בו גדר וקי״ל כר׳ יוסי ותנן נמי (שם מ״ד) שהמים מטהרין בזוחלין ותנן נמי (פרה פ״ח מ״ט ומקואות פ״א מ״ח) המים המוכין פסולין למי חטאת וכשרין לטבילה ומטהרין בזוחלין ואלו הם המים המוכים המלוחין והפושרין: ושטיה. עור לאכול עליו: ובלא רבב. שמן: דלא קני דעה מה קנה: מה יועיל לו כל מה שיקנה: חוזר לימי עלומיו. אחר שחלה ונתרפא מתחזק טבעו להיות יותר בריא ממה שהיה קודם חליו: שנאמר רוטפש. נוטריקון רטוב ופש: לומר דמשכח למודו. ימי עלומיו קדריש מענין העלמה: איעקר ליה לימודיה. הכביד עליו למודו ששכחו: תלת עשרי אפי. בי״ג פנים: קצרא. כובס: למשפטיך עמדו היום כי הכל עבדיך. כיון שלמשפטיך עמדו שהגיע קצם למות הכל עבדיך לקיים את דבר המשפט: שכיב ההוא גברא גבוה. אדם שהיה גבוה כלומר ארוך: רכיב גירדונא זוטרא. רוכב פרדה קטנה: תיתורא. גשר: איסתויט. אחזתה רוח שטות לאותה פרדה והשליכתו בנהר. איסתויט מלשון סטיא רוח של שגעון וכדאמר בעלמא סיוטא הוא דנקטיה [ב״ק לו:]: אקרוקתא. צפרדע: שחלצתו. שלבשתו חמה כאדם המזדיין שע״י כלי זיין שעליו נקרא חלוץ: לאפוקי הא דתניא. דסבירא ליה לשמואל כי הך ברייתא דאין מבקרין להנך דקא מני ושמואל נמי לאפוקי הני: משום כיסופא. דזימנין שצריך לנקביו ומכסיף: דפרוונקא. שליח שעל ידו מתים: ט)כחיורא לדיקלא. הוצין שסביב הדקל ששומרים אותו מבהמות וחיות: תרייקא. מרקחת מועיל וקורין לו תרייקא: חושלא דשערי. שעורים קלופים: דריש נפיא. בתחלת הרקדת הנפה: בורדם. תיבה אחת כשתי תיבות בור דם. והוא חולי שמקלח דם מלמטה: אין מבקרין אותו. משום דזימנין דצריך לנקביו ומכלמי ליה: ואין מזכירין שמו. לומר פלוני חולה חולי בורדם דלאו לשון נקיה הוא:

רפואת

מסורת הש״ס

א) [פירושו ממלא כפרש״י עירובין ה. ד״ה והאמר], ב) [עירובין י. מח. סו: עג. פט: מכות ד. נדה לט. סג:], ג) [צ״ל עקרבא וכ״א בע״י וילקוט], ד) [בראשית א], ה) [בראשית יב], ו) [סנהדרין צט:], ז) [צ״ל חמישי מ״ג], ח) [מקואות פ״ה מ״ה], ט) [מכאן שייך לע״ב], י) לפנינו שם סיוטא,

תורה אור השלם

1. ועבדת את איביך אשר ישלחנו יי בך ברעב ובצמא ובעירם ובחסר כל ונתן על ברזל על צוארך עד השמידו אתך: דברים כח מח
2. הסלח לכל עונכי הרפא לכל תחלאיכי: תהלים קג ג
3. רטפש בשרו מנער ישוב לימי עלומיו: איוב לג כה
4. יי יסעדנו על ערש דוי כל משכבו הפכת בחליו: תהלים מא ד
5. הן גרשת אתי היום מעל פני האדמה ומפניך אסתר והייתי נע ונד בארץ והיה כל מצאי יהרגני: בראשית ד יד
6. למשפטיך עמדו היום כי הכל עבדיך: תהלים קיט צא

הגהות הב״ח

(א) רש״י ד״ה למשפטיך עמדו היום כי הכל עבדין:

הגהות הגר״א

[א] גמ׳ קשיא לעינא ולאשתא כצ״ל (ועי׳ בפירוש הרא״ש):

מוסף רש״י

נקטינן. מסורת מאבותינו, מנהג מרבותינו (עירובין ה.). אמר רב יוסף לא שמיע לי הדא שמעתא. רב יוסף חלה ושכח תלמודו והיה אביי תלמידו מזכירו (עירובין סו. עג. מכות ד. ובעי״ז נדה לט.). שחלצתו חמה. שלפתו, ניטלה מגופו החמה, הוא החולי הקודחו, שלמו לשון (הושע ה) חלץ מהם (ברכות לד:).

עין משפט נר מצוה

טו א מיי׳ פ״ד מהל׳ אבל הלכה ה סמג עשין מד״ם ב טוש״ע יו״ד סי׳ שלה סעי׳ ח:

תוספות

שטיה. עור מטושל שאוכלין עליו ונושאין אותו עוברי דרכים עמם: דדא ביה. שיש בו דעה: דא לא קני. דעה מה קני: הסולח לכל עוניכי הרופא לכל תחלואיכי: חוזר לימי עלומיו. דבריא החולה כשנתרפא יותר מלפני שחלה: תליסר אפי הלכתא. י״ג פנים של הלכות משנה: אתה עשית את חייא. כלומר גמרת לו: למשפטיך. כלומר כשעמדו בריותיך למשפטיך הכל עבדים להביא עליהם מה שצוית: גברא רבה. אדם גדול: גירדנא זוטרא. פרד קטן: איסיוטי. נבעת. כמו י) קמא טיוטא נקטיה בבא קמא (דף לו:): אקרוקתא. צפרדע: שחלצתו חמה. שהחזיק חמימותו ועדיין הוא חולה:

פירוש הרא״ש

שטית. עור ליטן עליו: דדא קני. דעה: שמשבח למודו. עלומיו קא דרש שנעלם ממנו למודו: תליסר אפי הילכתא. י״ג פנים היה שונה הלכות: אתה עשית לחייא. כל המלמד חברו תורה [סנהדרין צט:] כאילו עשאו דכתיב ואת הנפש אשר עשו בחרן: ההוא גברא גבוה. אדם גדול וגבוה: רכיב גינדרונא זוטא. פרד קטן: אסתויט. נבהל כמו [יומא כב:] חזא סיוטא בחלמיה: אקרוקתא. צפרדע: שחלצתו חמה: דיבורא קשיא לעינא. וכן נמי למיחוש הראש שטבע אחד להם: פרוונקא. שליח: